

Motion till riksdagen 2024/25:2388

av Mats Sander m.fl. (M)

Elkrisens påverkan på Skåne

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att undersöka möjligheten till lokala effektreserver i södra Sverige och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om elområdesindelningen och dess effekter, samt att överväga att utreda möjligheterna att återgå till ett elprisområde, och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det är viktigt att utbyggnaden av överföringskapacitet inom Sverige fortsätter och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att ge Svenska kraftnät i uppdrag att få på plats en lösning gällande elområdena som inte missgynnar Skåne och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att ge Svenska kraftnät ett uppdrag att arbeta utifrån målsättningen att garantera en minimikapacitet i överföringen mellan elområde 3 och elområde 4, utifrån förstärkning av nät samt vid upphandling av stödtjänster, och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att etablera små modulära reaktorer i Skåne som baskraft och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Skåne har varit, och är fortfarande, extra hårt drabbat av elkrisen. Förklaringarna till detta är flera – främst i förtid nedlagd kärnkraft i södra Sverige och flaskhalsar i det svenska överföringsnätet, vilket har skapat stora prisskillnader mellan södra och norra Sverige.

Riksrevisionen kom under hösten 2023 med sin dom över hanteringen av elproduktionen i Sverige. Det är en hård och tydlig kritik som främst riktar sig mot hur regeringarna Löfven skapade många av de bekymmer som vi nu brottas med. Riksrevisionen skriver:

Riksrevisionens övergripande slutsats är att de statliga aktörerna inte förberett och genomfört åtgärder med påverkan på elsystemet på ett sätt som effektivt förenar de energipolitiska grundpelarna. Flera större beslut har fattats utan tillräckliga konsekvensanalyser, främst avseende att säkerställa en välfungerande konkurrens mellan kraftslagen och tillräcklig försörjningstrygghet.¹

Det blir tydligt att det behövs mer planerbar energi, alltså mer kärnkraft. Denna regering har en krisinsikt om att energiförsörjningen i Sverige och Skåne måste tryggas. Därför är det glädjande att samarbetspartierna har energifrågan högt upp på agendan och att Tidöavtalet omfattar klimat och energi. Tidöavtalet tar också upp att Vattenfall omedelbart bör påbörja planeringen av ny kärnkraft vid lämpliga platser.²

De höga elpriserna i Skåne slår hårt mot både privatpersoner och företag. För många företag innebär de höga elpriserna att nyetablering och utveckling helt uteblir och att ägarnas möjligheter att ta ut lön reduceras eller helt försvinner.

För att ta Sverige ur energikrisen arbetar regeringen ihärdigt för att säkerställa stabilitet och främja energieffektivisering.

Kapacitetsbristen och de höga elpriserna hämmar allvarligt tillväxten för Skåne på både kort och lång sikt. Ett Skåne som växer och utvecklas behöver en elförsörjning som är stabil och som utvecklas i samma takt som de ökade behoven. Därför behövs både en planerbar kraft, såsom kärnkraft, gas/biogas och kraftvärme, och att ytterligare utbyggnad av den väderberoende kraften kan medföra en viss prispress.

Sedan den 1 november 2011 är Sverige indelat i fyra så kallade elområden, vilket betyder att elpriset kan variera mellan olika delar av landet. Indelningen innebär att elen i genomsnitt är dyrare i södra Sverige, vilket drabbar sydsvenska konsumenter och påverkar konkurrenskraften negativt för sydsvenska företag. Att södra Sveriges elpriser är avsevärt mycket högre än i övriga landet är både orättvist för hushållen och skadligt för näringslivsutvecklingen och skulle avhjälpas genom att återgå till ett elprisområde. Sydsvenska Handelskammaren uttalar sig apropå att den före detta rödgröna regeringen argumenterar för att det inte går att ha ett elprisområde: Det räcker att se sig omkring. Huvuddelen av EU-länderna, inklusive grannlandet Finland, är inte indelade i prisområden.³ Det är bara Sverige och Danmark som har elområden enligt Sydsvenska Handelskammaren⁴. De moderata riksdagsledamöterna från Skåne anser att det är rimligt att med tanke på effekterna av elprisområdena utreda möjligheterna att återgå till ett elprisområde.

De kommande åren kommer elanvändningen att fortsätta öka kraftigt. Detta beror bland annat på elektrifieringen av transportsektorn som påbörjats och som förväntas accelerera. Elbehovet förväntas öka även i många andra sektorer, såsom inom tillverkningsindustrin. Denna utveckling är både önskvärd och nödvändig för att reducera utsläpp men leder även till att fler använder mer el samtidigt. Effektbehovet, elanvändningen per tidsenhet, ökar därmed.

Svenska kraftnät ansvarar för upphandling av effektreserv, enligt lag max 2 000 MW men enligt förordning numera max 750 MW. Det står dock i förordningen att denna kan utökas vid särskilda behov. Med anledning av förordningens särskilda behov skulle en ansträngd situation i Skåne kunna lösas med en lokal sydlig effektreserv för att klara den

¹ <https://www.riksrevisionen.se/rapporter/granskningsrapporter/2023/statens-atgarder-for-utveckling-av-elsystemet---reaktiva-och-bristfalligt-underbyggda/6.-slutsatser-och-rekommendationer.html>.

² <https://moderaterna.se/app/uploads/2022/10/Tidoavtalet-Overenskommelse-for-Sverige.pdf>, sidan 13.

³ <https://www.di.se/nyheter/dyraste-september-for-elkunderna-nagonsin-oerhort-allvarligt>.

⁴ <https://handelskammaren.com/2021/06/10/sydsvenska-handelskammaren-jk-anmaler-om-elpriserna/>.

sydsvenska problematiken. Därför anser vi att en sådan lösning ska undersökas för igångsättning.

Bakgrund till elområdesindelningen

Åren 1999 och 2005 stängdes Barsebäcks två reaktorer som tillgodosåg ungefär hälften av Skånes elbehov. Avvecklingen skapade stor effektbrist i hela södra Sverige. Att så blev fallet var ingen överraskning; riskerna och de potentiella problemen med en avveckling av Barsebäck har diskuterats åtminstone sedan avvecklingsdiskussionerna tog fart på 1980-talet. Trots det stora och uppenbara elunderskottet gjorde varken dåvarande socialdemokratiska regering, som borde ha tagit sitt ansvar med tanke på att den genomdrev Barsebäcksavvecklingen, eller Svenska kraftnät tillräckligt för att lösa problemet.

I stället reglerades problemen med elunderskott i södra Sverige genom så kallad mot-handel och genom att Svenska kraftnät ibland stoppade exporten av el till Danmark. År 2006 anmälades förfarandet av Danmark till EU-kommissionen. Kommissionen gav i sin preliminära bedömning danskarna rätt; det svenska agerandet var ett brott mot EU:s konkurrensregler eftersom danska kunder diskriminerades i syfte att säkerställa leveransen av el till kunder i Sydsverige.

Sverige riskerade därmed att drabbas av skadeståndskrav om inte en hållbar lösning kunde presenteras. Svenska kraftnät gjorde bedömningen att det fanns risk för att Sverige skulle fällas och att det i så fall kunde bli kostsamt. För att lösa problemet föreslogs därför en indelning av Sverige i fyra elområden. EU-kommissionen godtog denna lösning våren 2010 och det överenskomms att indelningen skulle genomföras från den 1 november 2011. Sverige ansågs därmed ha löst frågan, och alla eventuella skadeståndsanspråk bakåt i tiden avskrevs.

Så fungerar elområden

Efter indelningen av Sverige i fyra elområden den 1 november 2011 utgör vart och ett av de fyra områdena i stället ett anbudsområde, vilket betyder att priserna kan bli olika beroende på hur utbud och efterfrågan ser ut i respektive område.

Överföringskapaciteten mellan områdena är också en faktor i sammanhanget, och dessutom kan el föras både in i och ut ur det nordiska systemet genom import eller export. Sammantaget är det alltså flera samverkande faktorer som avgör priset i ett elområde, men i ett område där produktionen är låg, efterfrågan stor och överföringskapaciteten från andra områden begränsad – som i elområde fyra – är risken för högre elpris större.

Gränsdragningen mellan områdena följer enligt Svenska kraftnät de fysiska flaskhalsar som finns i nätet och är alltså ingen godtyckligt påhittad gräns. Den har inte heller med elproduktionen att göra utan är kopplad till begränsningar i nätet.

På Svenska kraftnäts hemsida⁵ kan man se flödet av el mellan områdena samt se aktuella priser. Extraintäkten (när priset i ett elområde blir högre än det så kallade systempriset) tillfaller Svenska kraftnät och måste öronmärkas för att användas till nätinvesteringar i syfte att bygga bort flaskhalsar i överföringskapaciteten.

⁵ <https://www.svk.se/om-kraftsystemet/kontrollrummet/>.

Miljarder i merkostnader för konsumenterna i Sydsverige

Elkonsumenterna i södra Sverige (främst elområde fyra) tvingas sedan hösten 2011 betala mer för elen. Detta eskalerar och innebär att södra Sverige de senaste åren har de dyraste elpriserna någonsin för södra Sverige. Den utvärdering av elområdesreformen som gjordes ett par år efter genomförandet visade att prisskillnader mellan elområdena saknades under ungefär 86 procent av tiden, men att det under vissa timmar kunde vara stora skillnader⁶. Sedan utvärderingen gjordes har prisskillnaderna ökat både i tid och i omfattning. Räkne-exemplen nedan utgår dock från siffrorna i utvärderingen, men underskattar således sannolikt kostnaderna, både för enskilda och för företag.

När kostnaderna blir för höga väljer företag till slut att lägga ned eller att flytta verksamheten någon annanstans. I det läget sker flytten sannolikt inte till norra Sverige utan till helt andra delar av världen. Därför är elområdesindelningen inte ett problem enbart för södra Sverige utan för hela landet.

Konsumenternas merkostnad när det uppstår prisskillnader mellan olika elområden i det nordiska systemet betalas ut till Svenska kraftnät i form av så kallade kapacitetsavgifter, vilka alltså motsvarar de totala merkostnader som elkonsumenterna har betalat.⁷ En stor del av detta avser merkostnader för elkonsumenterna i södra Sverige (och då huvudsakligen i elområde 4) för brister i elnätet som borde ha finansierats solidariskt av elkonsumenterna i hela landet. Kapacitetsavgifterna har ökat väsentligt, bland annat beroende på större och mer förekommande prisskillnader inom Sverige.

Nuvarande problem är skapade av politiska beslut samt av frånvaron av nödvändiga följdbeslut. Nedläggningen av Barsebäck skapade elunderskottet i Sydsverige. Ansvaret faller mycket tungt på de socialdemokratiska regeringar som låg bakom nedläggningen av Barsebäck men inte fattade de följdbeslut som krävdes för att lösa de åtföljande problemen.

Människorna i södra Sverige har inte valt – och har inte heller önskat – att Barsebäck skulle avvecklas. Därför är irritationen nu mycket stor över att tvingas betala högre elpriser och således straffas för beslut man aldrig ville ha.

Fanns det alternativa lösningar?

Enligt Svenska kraftnät var det nödvändigt att agera gentemot EU-kommissionen för att undvika skadeståndskrav. Affärsverkets bedömning är att en så kallad marknadsdelning – indelning i elområden – var den enda möjliga lösningen. Andra hävdar att det hade varit möjligt att agera annorlunda, exempelvis genom att inte direkt acceptera EU-kommissionens bedömning utan i stället slåss hårdare för Sveriges sak, försöka dra ut på förfarandet och överklaga ett eventuellt negativt beslut.

Det finns kritik mot den valda lösningen – marknadsdelning genom indelning i fyra elområden. Problemet hade alternativt kunnat lösas genom fortsatt och utökad mothandel. Enligt Svenska kraftnät skulle detta dock kunna bli mycket dyrt, vilket anges som skäl till att den modellen valdes bort. Då de flesta andra EU-länder, alla länder utom Sverige och Danmark⁸, inte har olika elområden så kan ändå med fog antas att en annan lösning hade varit möjlig.

⁶ http://www.ei.se/Documents/Publikationer/rapporter_och_pm/Rapporter%202014/Ei_R2014_08.pdf.

⁷ <https://www.svk.se/press-och-nyheter/temasidor/tema-elmarknad-och-elpriser/om-kapacitetsavgifter/>.

⁸ <https://handelskammaren.com/2021/06/10/sydsvenska-handelskammaren-jk-anmaler-om-elpriserna/>.

Åtgärder på kort sikt: minskad elförbrukning

Elpriskrisen är akut, och det behövs åtgärder här och nu. Vi behöver dock samtidigt fortsätta att arbeta med marknadsdriven energiomställning och elektrifiering för att möta framtidens krav. Vi behöver i Sverige ha ett välfungerande, stabilt och kostnadseffektivt elsystem som uppfyller de krav som klimatöverenskommelser och energibehoven ställer. Elanvändningen behöver minska och det har den gjort då de allra flesta hushåll har vidtagit åtgärder för att minska sin elförbrukning och därmed sina kostnader.

Åtgärder på längre sikt: förstärkt överföringskapacitet

På lång sikt löses problemet med effektbrist genom utbyggnad av elproduktionen i söder, främst i elområde fyra, samt genom att kraftöverföringskapaciteten norrifrån byggs ut.

Riksdagen godkände under alliansregeringen rekordstora investeringsbudgetar för Svenska kraftnät – exempelvis femton gånger större för 2014 (drygt 5,5 mdr) än 2005 – för att långsiktigt lösa problemen.

Sydvästlänken är det viktigaste exemplet på pågående utbyggnad av kraftöverföringskapaciteten inom Sverige. Sydvästlänken blev efter många år av förseningar äntligen färdig den 27 juli 2021⁹.

Åtgärd: alternativ indelning av elområden

Just nu görs en gemensam översyn av indelningen av elområden i Europa. Svenska kraftnät ansvarar som systemansvarig för det svenska överföringssystemet för el för att genomföra Sveriges översyn. Arbetet styrs av EU:s gemensamma regelverk.

Detta arbete är ett steg i införandet av EU:s inre marknad för el. Översynen betyder inte automatiskt att nuvarande elområdesindelning förändras och därför kan politiska beslut av den svenska regeringen behöva tas för att ändra indelningen av elområden.

EU:s byrå för samarbete mellan energitillsynsmyndigheter, Acer (European Union Agency for the Cooperation of Energy Regulators) fattade i augusti beslut om vilken metod som ska användas för elområdesöversynen. Svenska kraftnät föreslog tre alternativa indelningar för utredning:

- Ett nytt elområde för Storstockholm
- Sammanslagning av dagens SE3 och SE4
- Sammanslagning av dagens SE1 och SE2.

Tillsynsmyndigheterna kunde inte enhälligt godkänna TSO:ernas (övriga systemansvariga för överföringssystem, kallade transmission system operators) förslag och överlämnade till Acer att fatta beslut om metod och alternativa elområden. De skånska riksdagsledamöterna följer denna process och kommer bevaka de skånska intressena för att säkerställa att en lösning kommer på plats för rättvisa och likvärdiga elpriser även i södra Sverige. Det finns också en skrivning i Tidöavtalet om att skapa förutsättningar för stabilare och lägre elpriser så att Sverige på sikt kan bli ett samlat elprisområde.

⁹ <https://www.svd.se/a/04dq8A/kraftigt-forsenade-sydvastlanken-nu-i-drift>.

Åtgärd: garanterad minimikapacitet

Alliansregeringen lät göra en snabbtredning av möjliga lösningar på problemen. Utredarens viktigaste förslag handlade om att ge Svenska kraftnät i uppdrag att garantera en minimikapacitet i överföringen mellan elområde tre och elområde fyra motsvarande 4 000 MW. Nord Pool Spot har gjort beräkningar på hur det skulle påverka priserna under de 29 dygn då prisskillnaderna varit som störst. Körningen visar att en sådan åtgärd skulle minska prisskillnaden drastiskt, framför allt genom lägre pris i elområde fyra, till förhållandevis låg mothandelskostnad för Svenska kraftnät. Den samlade prissänkningen i exemplet skulle för elkunderna i elområde fyra vara drygt 12 miljoner euro.

Skånes el- och effektbehov i framtiden

Region Skåne har tagit fram en rapport¹⁰ som presenterades i september 2020 med hjälp av Sweco som beskriver hur Skånes el- och effektbehov 2030 och 2040 skulle se ut. I rapporten skriver man bland annat:

Transportsektorn bedöms vara den sektor som enskilt kommer bidra mest till det ökade el- och effektbehovet. Transportsektorn svarar idag för en liten del av den totala elanvändningen, cirka 1 procent i Skåne. Sektorn står dock inför ett paradigmskifte i takt med att elfordon blir allt billigare. Transportsektorn förväntas stå för hela 10 procent av elanvändningen i Skåne 2040, genom att totalt växa med 0,8 TWh till 2030 och med ytterligare 0,9 TWh till 2040. Den ökade elanvändningen i transportsektorn drivs framförallt av elektrifieringen av personbilar och lätta lastbilar. Endast 2 procent av dagens personbilar är laddbara, men de tar snabbt fler marknadsandelar och utgör cirka 30 procent av nybilsförsäljningen. Om tillväxttakten håller i sig är andelen elbilar och laddhybrider uppe i 25 procent av fordonsflottan om tio år, och 2040 är hela 75 procent av samtliga personbilar laddbara. Samma utveckling väntas, med viss eftersläpning, också för lätta lastbilar.

Region Skåne tog initiativ till och startade en effektkommission som började arbeta i februari 2021¹¹. Effektkommissionen leds av Region Skåne med stöd från Skånes kommuner, Öresundskraft, Eon och Krafringen. Arbetet görs i dialog med Energimarknadsinspektionen, EI, och successivt kommer övriga nätägare i regionen att bjudas in i arbetet. Region Skåne, som är aktiva i elfrågan, tar fram prognoser för framtida elbehov. De driver också frågan att det måste bli möjligt att bygga ut kapaciteten på välgrundade framtidsprognoser och inte bara ett nuvarande behov.^{12 13 14 15}

¹⁰ Scenario för det skånska elsystemet – Elanvändning och effektbehov idag, 2030 och 2040, utgiven september 2020, <https://utveckling.skane.se/publikationer/regional-utveckling/scenario-for-det-skanska-elsystemet---elanvandning-och-effektbehov/>.

¹¹ <https://www.mynewsdesk.com/se/oresundskraft/pressreleases/en-effektkommission-vaerdefull-foer-hela-regionen-3076666>.

¹² <https://utveckling.skane.se/siteassets/kampanjsidor/effektkommissionen/visionsscenario.pdf>.

¹³ <https://utveckling.skane.se/siteassets/verksamhetsomraden/energiforsorjning/presentation---fardplan-for-skanes-elforsorjning-2030.pdf>.

¹⁴ https://utveckling.skane.se/siteassets/publikationer/skanes-effektkommission-net_avsiktsforklaring.pdf.

¹⁵ <https://almedalsveckanplay.info/69929>.

Planera för kärnkraft i Skåne

Kärnkraft ger ren el, är planerbar och säkerställer en trygg elförsörjning när det inte blåser eller solen inte skiner. Därför är det välkommet att det tack vare regeringen och Sverigedemokraterna finns ett nytt beslutat energipolitiskt mål om 100 procent fossilfritt.¹⁶

Runt om i världen pågår projekt med att bygga små modulära reaktorer (SMR) för att säkerställa långsiktig energiförsörjning oberoende av fossila bränslen.¹⁷ Även skrivningar om att nödvändiga regelverk skyndsamt ska utvecklas för att skapa förutsättningar för små modulära reaktorer finns med i Tidöavtalet¹⁸, vilket är glädjande och viktigt. I planering av elförsörjning över landet ska små modulära reaktorer vara en del av lösningen för skånsk baskraft då de skapar goda förutsättningar för att kombinera ekonomisk tillväxt med hållbar energiomställning. Det pågår också projekt i Sverige, närmare bestämt i Svalövs kommun i Skåne, med att undersöka möjligheterna att bygga så kallade nukleära batterier, mikro modulära reaktorer (MMR). Dessa kan användas till elproduktion för att ha planerbar och robust funktion vid topplasten, det vill säga när elpriserna är höga. De kan också producera högtrycksånga vilken kan användas till en mängd olika industriella processer, produktion av vätgas eller värme, exempelvis fjärrvärme. En viktig del i Tidöavtalet är också att korta tillståndsprocesserna, att införa snabbspår för ny kärnkraft samt att lagändringen för tillstånd att ha reaktorer på andra platser än i dag och att ha fler än tio samtidigt i drift tas bort.¹⁹

Långsiktig scenarioanalys Sverige

Inom ramen för projektet Kraftsamling elförsörjning har Qvist Consulting med hjälp av ett stort antal experter på det svenska elsystemet och internationella experter på kraftsystemoptimering tagit fram rapporten Långsiktig scenarioanalys²⁰ åt Svenskt Näringsliv som släpptes den 10 september 2020.

Deras sammanfattning och slutsats är följande:

Den mycket kortfattade sammanfattningen av analysens resultat är att det kostnads-optimala framtida teknikneutrala elsystemet på årsproduktionsbasis år 2045 består i huvudsak av: 1/3 bibehållen vattenkraft, 1/3 vindkraft samt 1/3 bibehållen och ny kärnkraft.

Slutsatser

Regeringen har under sina första år vidtagit många åtgärder och tagit fler politiska beslut som sammantaget och på sikt kan lösa elkrisen. Regeringen har bland annat föreslagit att det blir möjligt att bygga flera reaktorer och på nya platser.²¹ Likaså ökat investeringsbemyndigande som möjliggör större investeringar i elnätet för att öka överföringskapa-

¹⁶ <https://www.regeringen.se/artiklar/2023/01/regeringens-forsta-100-dagar-samarbetsprojektet-klimat-och-energi/>.

¹⁷ <https://www.energi.se/artiklar/2022/december-2022/sa-mycket-kan-smaskalig-karnkraft-vaxa-i-sverige/>.

¹⁸ <https://moderaterna.se/app/uploads/2022/10/Tidoavtalet-Overenskommelse-for-Sverige.pdf>, sidan 14.

¹⁹ <https://www.energi.se/artiklar/2022/oktober-2022/den-nya-regeringen-storsatsar-pa-karnkraft/>.

²⁰ https://www.svensktnaringsliv.se/sakomraden/hallbarhet-miljo-och-energi/kraftsamling-elforsorjning-langsiktig-scenarioanalys_1145155.html.

²¹ <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/06/regeringen-underlattar-utbyggnaden-av-ny-karnkraft/>.

citeten och förenklat regelverket för elnätsutbyggnad. Mer behöver göras. När elpriserna i södra Sverige är mer än mångdubbelt så höga som i norra Sverige behöver det vidtas ytterligare åtgärder. Därför vill vi att regeringen ska överväga att ge i uppdrag att utreda möjligheterna att återgå till ett elprisområde. Regeringen bör, så länge fyra elområden finns i Sverige, uppdra åt Svenska kraftnät att införa ett system med garanterad minimikapacitet i överföringen mellan elområde tre och elområde fyra i enlighet med det förslag som en utredning tagit fram och som nämns ovan. Detta bör riksdagen tillkännage regeringen som sin mening.

Denna motion stöds av samtliga skånska moderata riksdagsledamöter.

Mats Sander (M)

Boriana Åberg (M)

Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M)

Peter Ollén (M)

Lars Johnsson (M)

Noria Manouchi (M)

Louise Meijer (M)

Emma Ahlström Köster (M)

Ludvig Ceimertz (M)